

احسان طبری

تحلیلی از جریان دومین کنگره حزبی و کارهایی که

این کنگره انجام داده است

۱

موقعیت تاریخی دومین کنگره

حزب توده ایران

دومین کنگره حزب توده ایران، سه سال و هشت ماه پس از پایان نخستین کنگره این حزب، در شرایط دشوار مبارزه اجتماعی تشکیل شد. با توجه به نقش حساس و مؤثر حزب مادر تاریخ ایران، با توجه باین حقیقت که حزب مامتشکل ترین سازمان دمکراتیک موجود کشور و تنها تشکیلاتی است که با روشن بینی اجتماعی برای تامین سعادت توده ملت و نجات میهن ما ایران پیکار میکند، با آسانی میتوان دریافت که تشکیل دومین کنگره حزب توده ایران يك واقعه تاریخی شایان دقت و اهمیت است. در ایامیکه نیروهای ارتجاعی از هر نوع و هر قماش بنا بر الهامات امپریالیستی و در زیر پرچم استعمار طلبان جمع می شوند و تمام نیروی خود را به منظور ایستادگی در برابر نهضت های آزادیخواه و مترقی گرد می آورند، تشکیل دومین کنگره حزب توده ایران یعنی اجتماع فعال ترین افراد پیشروترین جنبشهای وطن ما، بعنوان حادثه ای که سرنوشت نبرد آزادیخواهان و عناصر مترقی را معین میکند، در سرنوشت و نبرد عمومی آزادی برضد ارتجاع مؤثر است مقام برجسته ای در حوادث معاصر کشور ما دارد. لذا درست و بجاست اگر ما تشکیل دومین کنگره حزب توده ایران را مانند واقعه تاریخی بزرگی تلقی کنیم.

صرف نظراً از اهمیت شایان تاریخی، این واقعه از لحاظ زندگی حزب ما حادثه ای سترگ و پراهمیت محسوب میشود. مختصات شرایطی که در آن دومین کنگره حزب ما تشکیل یافت بفرار زیرین است:

۱- کنگره دوم حزب در شرایط فوق العاده دشوار، در شرایط تاخت و تاز ارتجاع و تهدیدات دائمی طبقات حاکمه تشکیل شد. رهبری سابق حزب توانست با اقدامات چندی قسمتی از نقشه های ارتجاعی را موقه بلا اثر ساخته و تشکیل دوهین کنگره حزب را تسهیل کند.

۲- کنگره دوم زمانی تشکیل شد که در اثر هجوم عمومی امپریالیسم و ارتجاع در کشور ما، هجومی که با حوادث آذرماه ۱۳۲۵ به اوج خود رسید، تشکیلات حزبی ما آسیب های فراوانی دیده بود و مرتجعین از هم پاشیدگی آنرا خبر میدادند. در واقع برخلاف پیش بینی مرتجعین و عمال امپریالیسم سازمان حزبی ما توانست زخمهای عدیده خود را التیام دهد و خود را برای ادامه مبارزه آماده سازد. تشکیل دومین کنگره حزب توده ایران که در آن نمایندگان سازمانهای حزب در سراسر ایران شرکت جسته بودند نشانه توفیق حزب در تجدید سازمان خود و آمادگی برای ادامه مبارزه بود.

۳- کنگره دوم زمانی تشکیل شد که از کنگره نخستین سه سال و هشت ماه گذشته و در عرض این مدت حوادث فوق العاده بزرگی رخ داده بود، حوادثی که نظیر آن را تاریخ معاصر ایران ثبت نمیکند. حزب ما در این حوادث نقش مهمی را ایفاء میکرد. دومین کنگره موظف بود بتمام مسائل متراکم این دوران طویل و پرحادثه رسیدگی کند و درباره آن قضاوت نماید و از آن بدرستی نتیجه گیری کند.

۴- کنگره دوم زمانی تشکیل شد که پس از حمله عمومی امپریالیسم و ارتجاع در ایران مسائل مورد تنازع عدیده ای در حزب رخ داده بود. تا مدتی حزب در اثر تخریب عده ای منحرف که در پشت سنبر انتقاد تیرهای زهر آلود خود را پرتاب میکردند دچار تشتت و تفرقه داخلی شده و از برندگی مبارزه و فعالیت آن کاسته شده بود. کنگره دوم موظف بود با اتخاذ تصمیمی در ساره مسائل مورد تنازع اتحاد و صمیمیتی را که پس از حادثه انشعاب در حزب پدید شده بود مستحکم تر ساخته و حزب را از هر گونه تفرقه و تشتت ناشی از زلزله آیده فلولوژیک و سوء قضاوت رها سازد.

چنین بود مختصات شرایطی که در آن دومین کنگره حزب ما تشکیل

هیئت اجرائیه موقت می‌بایست برای انجام وظایف خود در چنین شرایط دشوار، برای احراز کامیابی در تشکیل و ختم موقیت آمیز دومین کنگره، حل منطقی و قطعی مسائل مورد بحث و نتیجه‌گیری سریع و مثبت از کنگره اسلوب کار خود را معین کند.

هیئت اجرائیه موقت از تجارب حاصله از مباحثات حزبی استفاده نمود و طرح اولیه قطعنامه‌های عدیده را با دقت کامل تنظیم کرد. در گزارشهای متعدد نکات قابل تأیید و قابل انتقاد را متذکر شد و با درپیش‌گرفتن روش صادقانه‌ای برای بیان حقایق اوضاع، با اتخاذ اسلوب محکمی برای جلوگیری از قضاوت‌های سست و غیرحزبی، با توجه با استحکام منطقی پیشنهادها و انتقادها، کار کنگره حزب را تسهیل کرد.

هیئت اجرائیه موقت نقشه کار کنگره را بدقت تنظیم نمود و مراجع مختلفه کار را پیش‌بینی کرد و مطابق این نقشه کار که با نظارت هیئت رئیسه کنگره اجرا شد، کنگره جریان خود را با نظم و ترتیب بی‌سابقه‌ای پایان داد.

هیئت اجرائیه موقت برای تسریع جریان کار، اسلوب مفیدی در پیش‌گرفت و آنرا به هیئت رئیسه کنگره پیشنهاد نمود و این اسلوب نیز عملی شد بدین ترتیب که پس از نخستین جلسه همگانی و بعد از اعضاء گزارش عمومی حزب کنگره به ۶ کمیسیون تقسیم شد و کمیسیون‌های ششگانه در عرض دوروز به کلیه گزارشها رسیدگی کردند و قطعنامه‌های دقیقی درباره هر یک از رشته‌های فعالیت حزبی تنظیم نمودند. در جلسه همگانی دوم و سوم کنگره به قطعنامه‌ها رسیدگی کرد و انتخابات را عملی نمود و بکار خود خاتمه داد. در حقیقت در کمیسیونها پیش از آن کار انجام گرفت که ممکن بود در هفت یا هشت روز کار در جلسه عمومی آنرا عملی ساخت و چون کمیسیونها همزمان کار میکردند صرفه جویی بزرگی در وقت به‌عمل آمد.

هیئت اجرائیه موقت برای مراعات وضع و موقع صلاح دانست که کنگره بدون تظاهر و در شرایط بی‌سروصدائی تشکیل شود. ضمناً این کار آزمایشی بود برای سنجش اندازه رشد افراد حزب ما. آزمایش نسبتاً با موقیت همراه بود.

هیئت رئیسه کنگره بنوبه خود کوشش بعمل آورد تا جریان کنگره را با نظم و ترتیب، با انضباط کامل اداره نماید. هیئت رئیسه کنگره این کار را بکمک نمایندگان کنگره که از خود علاقه در خور آن حسینی

به حفظ نظم و انضباط نشان میدادند انجام داد.

بدین ترتیب دومین کنگره حزب با تطبیق اسلوب کار خود بمختصات زمان و مکان توانست وظایف خویش را بدرستی انجام دهد.

تنها در داخل این مختصات است که می توان و باید راجع باسلوب

کار و جریان دومین کنگره حزب توده ایران داوری کرد.

وقتی ما واقعیت این جریان را با آنچه که دشمنان ما و بخصوص منحرفین و انشعابیون درباره کنگره حزب حدس میزدند میسنجیم، پی میبریم که تاجه اندازه واقعیت با انتظارات آنها تفاوت دارد.

پیش از تشکیل کنگره یکی از سردمداران انشعابیون گفته بود: وحدت کنونی در حزب وحدتی است ظاهری، در هیئت اجراییه موقت تضادهای بسیاری است که در سر تمشیت امور مربوط بکنگزه و مسئله انتخابات آن آشکار خواهد شد. یکی دیگر از سردمداران انشعابیون گفته بود حزب توده ایران در کنگره دوم خود متلاشی می شود!

حقیقت آنست که این اشخاص تصور میکرده اند هنوز محیط نفاق و تضادی که در ایام فعالیت زبان بخش آنها در حزب بوجود آمده بود در حزب باقی است. هیئت اجراییه موقت تصمیم گرفت در عمل باین « حدسیات و پیش بینی ها » پاسخ دندان شکن بدهد. هیئت اجراییه موقت در تمام جزئیات امور مربوط بدومین کنگره با اتفاق نظر کامل تصمیم گرفت و همین وحدت عمیق دستگاه رهبری سابق حزب موجب شد که جریان کنگره در یک محیط نظم و ترتیب و صمیمیت کامل بگذرد. هیئت اجراییه موقت اختلافاتی را که در ایام فعالیت انشعابیون و بوسیله آنان مایه بزرگترین جنجالها قرار میگرفت و بصورت غیر حزبی و غیر منطقی طرح میشد، بایک روح وحدت و صمیمیت حزبی کامل بدور ریخت و بآنها خاتمه داد. میتوان امینوار بود که نظیر آن نوع مشاجرات غیر حزبی و غیر منطقی که ناشی از روش خرابکاری افراد منحرف بود در آینده در حزب پدید نخواهد آمد.

نمایندگان دومین کنگره حزب برای خاتمه دادن بانتظارات سوء افراد منحرف از طرفی قضانامه های مربوط به انشعاب و کروژ کیمسم را با اتفاق آراء و با شور و هیجان کامل تصویب کردند و از طرفی به حسن جریان، سرعت جریان و نتیجه بخشی کار کنگره مساعدت نمودند. نمایندگان کنگره وجدان اجتماعی، حس مسئولیت، وظیفه شناسی شایان ستایشی از خود نشان دادند. سایه شوم

انشعاییون پیوسته آنها را از هر گونه تشتت و خلاف گوئی و ایجاد تشنج بر حذر میداشت. آنها حس میکردند که حزب در درجه اول به وحدت و صمیمیت احتیاج دارد.

بدین ترتیب جریان دومین کنگره انتظارات عناصر منحرف را که چشم براه پراکندن حزب در دومین کنگره بودند بیاس مبدل ساخت و به انتشارات دروغین آنها پاسخ دندان شکنی داد.

کنگره دوم حزب نه فقط برخلاف انتظار عناصر منحرف يك کنگره مثبت و نتیجه بخش بود بلکه در بسیاری جهات نسبت به نخستین کنگره حزب مزیت داشت. باسانی محسوس بود که حزب تکامل یافته و در جاده صحیح يك مبارزه منظم و منطقی قدم گذاشته است.

این مسئله مورد تصدیق کلیه نمایندگان بود که در نخستین کنگره حزب نیز عضویت داشتند. نوع گزارشها و قطعنامه ها، روش مذاکرات و اتخاذ تصمیم، جریان انتخابات همه و همه تکامل کاملاً محسوس یافته و شکل صحیح و منطقی در همه آنها پدید شده بود. گاه این جریان رشید و منطقی برخی از رفقای ما را بشوق می آورد و آنها را وادار به تحسین و ستایش میکرد.

II

کارهایی که دومین کنگره حزبی انجام داده است

دومین کنگره حزبی به انجام وظایف خطیری توفیق یافت. ترازنامه این کنگره کارهای مثبت بزرگی را نشان میدهد.

این کنگره موفق شد اساسنامه جدید حزب، طرح هیئت اجراییه موقت را مورد مطالعه قرار دهد و تصویب کند. اساسنامه جدید منظره سازمانی حزب ما را تغییر میدهد و تشکیلات حزبی را بر پایه های مستحکم تری میگذارد. دمکراسی و ساترالیسم در استخوان بندی جدید تشکیلات ما بهتر از گذشته ملحوظ شده است. اصل تقسیم کار و مسئولیت و حساب کشیدن در نظر گرفته شده و از ابهام و آشفتگی های چندی جلوگیری بعمل آمده است. اساسنامه نوین حزب ناشی از ضرورت های تازه و حاصل تجارب گذشته است. این اساسنامه که میتوان گفت اجراء آن در شرایط کنونی دارای يك جنبه آزمایشی

نیز هست در میدان عمل باز هم بیشتر دقیق شده و تکامل می یابد. خود این مسئله که حزب ما، با اساسنامه جدیدی نیاز داشت و آن را طرح و تصویب کرد دلیل بارز رشد و تکامل سازمانی حزب است. اجراء این اساسنامه که بلافاصله پس از پایان کنگره آغاز شده است حزب ما را برای قبول مراحل تازه تری از رشد و تکامل مستعد میسازد.

دومین کنگره حزب به يك رشته مسائل مهم سیاسی و تشکیلاتی که در عرض سه سال و هشت ماه در حزب متراکم شده و مباحثه در اطراف آنها وسیله اعمال غرض عناصر متعریف گردیده بود طی قطعنامه های روشن خود پاسخ داد. قطعنامه سیاسی روش حزب را در مراحل عمده مبارزات سیاسی تأیید کرد و با واقع بینی خالی از ریا و تزویر راجع باین روشها قضاوت نمود. در این قطعنامه ضمناً بسیاری از نواقص کار دستگاه رهبری حزب تصریح گردید و بدین ترتیب نکات قابل تأمل و نکات قابل انتقاد بطور مجزا و مشخصی معین شد. قطعنامه سیاسی سند گرانبهایی است که رشد ایمان، شخصیت دومین کنگره را به ثبوت میرساند و نشان میدهد که در این کنگره علاقه کامل به راه حزب و قضاوت عمیق نسبت بروشهای آن حکمروائی میکرد. قطعنامه های دیگر تشکیلات، تعلیمات و تبلیغات، مالی، کارگران، دهقانان، جوانان، زنان هر يك بنوبه خوده شایان نکات دقیق، رهنمائی های مفید و انتقادات بجای است. دومین کنگره حزب به مسئله انحراف و انشعاب و فراکسیونیسیم در داخل حزب توجه کرد و انحرافات آوانگاریسیم و کروژوکیسم را محکوم ساخت. قطعنامه انشعاب که همان قرار هیئت اجرائیه موقت در مورد مسئله انشعاب بود در میان کف زدنهای شورانگیز نمایندگان کنگره با اتفاق آراء تصویب شد. این نظر برای عناصر متعریف که تصور میکردند کنگره میتواند تکیه گاه فساد و خطای آنها قرار گیرد بمنزله ضربت مرگ آوری بود. قطعنامه کنگره در این زمینه سند مقدس و مستحکمی است که در آن هیچ تردید و انکاری راه نمی یابد برای عناصر متعریف که نخواستند به عمل خیانت آمیز خود اقرار کنند اکنون دورام باز است؛ یا در اثر لجاجت غرور آمیز در جاده خیانت آفتقدیر پیش بروند تا سراپا در لجن زار غرق شوند. یا از حکمی که دوهین کنگره حزب در باره آنها صادر کرده بخود آیند و شهادت آنرا داشته باشند که به عمل زشت خود اعتراف

نمایند و خود را در اختیار حزب قرار دهند. هر قدر که زمان بیشتر بگذرد و این افراد برای نجات خود از مرداب خیانت نکوشند، نجات آنها دشوارتر خواهد گردید.

تنها طریق جبران خطا داشتن شهادت برای قبول آن، اعتراف بآن، و ابراز صداقت برای رفع آنست. امروز در میان این عناصر کسانی هستند که تنها نجات خود را، درست مانند شومترین دشمنان ما، در نابودی حزب توده ایران میدانند و هنوز برای اجراء این عمل نقشه میکشند و گویا کسانی نیز هستند که به زشتی کار خود پی برده اند. لازم است این عده اخیر در عمل نشان بدهند که آنها چیزی را که دومین کنگره حزب توده ایران محکوم کرده است دنبال نخواهند کرد.

دومین کنگره حزب دستگاہ رهبری جدید حزب را انتخاب نمود. دستگاہ رهبری جدید حزب عبارت از کمیته مرکزی با ۱۹ نفر عضو و اعضاء مشاور این کمیته با ۱۵ عضو است. پلنوم کمیته مرکزی (مشمول بر اعضاء کمیته مرکزی و مشاورین) در واقع يك شورای عالی حزبی است که هر سه ماه یکمرتبه برای رسیدگی به حساب گذشته و تعیین راه سه ماهه آینده اجتماع میکنند. در این پلنوم اعضاء مشاور با داشتن حق شرکت در مذاکرات، بدون داشتن حق رای حضور می یابند. کمیته مرکزی از میان خود هیئت اجرائیه را که مأمور اجراء نظریات کمیته مرکزی است انتخاب میکند. در همین جلسه دبیر کل حزب انتخاب میشود. هیئت اجرائیه مشتمل بر دوهیئت سیاسی و تشکیلاتی است که دبیرهای منتخب از میان آنها به ترتیب دبیران دوم و سوم حزب محسوب میشوند.

این دستگاہ با ساترا لیس، تقسیم کار و مسئولیت، و دمکراسی کامل خود از دستگاہ سابق رهبری بهتر مستعد انجام وظایف خود است. آزمایش های آینده بما نشان خواهد داد که سازمان جدید تا چه اندازه پر محصولتر از سازمان گذشته خواهد بود.

انتخاب دستگاہ نوین رهبری حزب را به يك دستگاہ رهبری انتخابی مجهز میکنند. هیئت اجرائیه موقت که بعلمت خدمات و اجرائیات خود مورد تقدیر و تحسین دومین کنگره قرار گرفت در شرایط غیر عادی بوجود آمده بود و شکل آن با ظواهر نظامنامه موجوده در حزب تطبیق نمی کرد. این وضع به بعضی اشخاصی که برای توجیه خطا و اشتباه خود پیوسته بهانه جوئی

می کنند میدان میداد تا درباره دستگاه رهبری حزب لندن کنند. با اینکه انتخابات دومین کنگره نشان داد که اعضاء هیئت اجرائیه موقت تماما مورد اعتماد بوده و به کمیته مرکزی جدید انتخاب شدند، لندنندگان در سابق چنین جلوه میدادند که گویا در يك انتخاب رسمی و مطابق نظامنامه افراد دیگری انتخاب خواهند شد. چنین جلوه میدادند که گویا سیاست هیئت اجرائیه موقت را توده حزبی تأیید نمی کنند. مهمل بودن این اباطیل که تنها برای تسکین وازدگان مفید است در عمل بنحو درخشانی به ثبوت رسید. دومین کنگره جز در مورد نخستین اعلامیه هیئت اجرائیه موقت در موارد دیگر روش هیئت اجرائیه موقت را تأیید کرد و حتی این هیئت را مورد تقدیر پرشور و صمیمانه ای قرار داد و اعضاء آنرا در دستگاه رهبری نوین انتخاب کرد. باسانی معلوم میشود که این اقدام کنگره تا چه اندازه در حفظ وحدت حزب و سرکوب منحرفین و خطاکاران مؤثر بوده است و تا چه حد به استحکام و قوام سازمان ما کمک میکند.

چنین است بیان عملیات دومین کنگره حزب که بر پایه وحدت و صمیمیت انجام گرفته است.

چنین است اقدامات عاقلانه و از روی دوراندیشی دومین کنگره حزب که در محکمتر کردن سازمان حزب ما تأثیر بسزائی دارد.

III

در سبب آنکه دومین کنگره حزبی بها آموخت

دومین کنگره حزب توده ایران بما اعضاء و فادار این حزب در سببهای گرانبھائی آموخت:

دومین کنگره حزب بما آموخت که باید پیوسته پرچم حزب سرفراز خود را سر بلند نگاه داریم و به آرمانهای مقدس آن صمیمی باشیم زیرا حزب ما تنها سازمان پیشرو و متشکلی است که با روشن بینی اجتماعی و واقع بینی کامل، بر طبق يك برنامه منطقی برای نجات اکثریت زحمتکش ملت ایران مبارزه میکند. این حزب در این مبارزه بکسب افتخارات بزرگی نائل آمده، معنویت و نفوذ بزرگی کسب کرده و مرجع امید توده های وسیع ملت قرار گرفته است.

این حزب در اثر مبارزات سرسخت و صادقانه خود مایه خوف دشمنان

ملت و مورد بغض و کینه استعمار و ارتجاع است و حال آنکه کارگران و دهقانان درهستی این حزب، در مبارزه این حزب، حیات و نجات خود را می بینند.

دومین کنگره حزب بما آموخت که باید حفظ وحدت و صمیمیت در داخل حزب در سرحه و ظایف حزبی مقرر گردز بر اتفاق اندازانی که در خدمت استعمار و ارتجاع هستند پیوسته در صدند در سازمان حزبی ما رخنه کنند و آنرا از داخل متلاشی سازند. استعمار و ارتجاع بغوی میداند که مواجهه مستقیم با حزب ما آنرا آبداده تر و نیرومندتر میکند لذا سعی دارند با گستردن دامهای گوناگونی حزب را دچار تشتت کنند. دام گستران به تئوری های الوان ولی مجوف مجهزند و با عوام فریبی میکوشند عناصر حزبی را جلب کنند. روشنفکران را با عوام فریبی هائی درباره «فساد» حزب و کارگران را با دغلیهائی درباره «اپورتونیسیم» رهبران حزبی گول میزنند. تجارب گذشته نشان داده است که ماهیت این «اصلاح طلبان» و «انقلابیون» چیست. تجارب گذشته بنحو درخشانی به ثبوت رساند که تنها حزب توده ایران به آرمانهای توده زحمتکش صادق و وفادار است و عملا در این راه مبارزه میکند و دام گستران در پناه کلمات مطلقه و جز اغواء مبارزان ما و ایجاد تشتت در حزب ندارند. بر اعضاء حزب فرض و واجب است که در دنبال کمیته مرکزی حزب خود قدم بردارند و انضباط و وحدت را مراعات کنند. این راه اگرچه ممکنست خالی از نقص نباشد ولی بهر جهت خالی از انحراف و فساد خواهد بود.

دومین کنگره حزب بما آموخت که تنها با یک مبارزه جدی در یک حزب متشکل میتوان کار موثری در راه نجات ملت و میهن خود انجام داد. اهمیت تشکیلات منظم بعنوان قاطع ترین حربه مبارزه بوسیله این کنگره تاکید شد. بهمین جهت وظیفه قطعی ما افراد حزب توده ایران پرداختن به کار تشکیلاتی، شرکت منظم در فعالیت های حزبی، ابراز شوق و علاقه نسبت بان، حفظ انضباط در آن، بکار انداختن ابتکارات خود بخاطر تکمیل و اصلاح آن و جدی گرفتن امور حزبی و تشکیلاتی است. باید از لاقیدی و سرسری گرفتن مبارزه منظم تشکیلاتی پرهیز داشت.

تنها با سازمانی که به آرمانهای مقدس اکثریت مظلوم وفادار است سازمانی که وحدت و صمیمیت را حفظ میکند و به فریب دام گستران منحرف نمی شود. سازمانی که نظم و انضباط را در داخل خود نگاه میدارد

و برطبق نقشه دقیق فعالیت مینماید، میتوان دشمن را در میدان مبارزه مغلوب کرد.

دومین کنگره حزب توده ایران ما آموخت که این تنها راه مغلوب کردن دشمن است.

بالاخره دومین کنگره بما آموخت که کسانی که از راه حزب، از راه اکثریت مظلوم منحرف شوند با هیچ وسیله ای نمی توانند چهره کریه خیانت خود را مستور دارند. علم آنها، شهرت آنها مددکار آنها نیست. شخصیت آنها بمحض روگرداندن از توده ها پامال میشود. تنها توده ها منبع قدرت و شخصیت هستند و افراد تازمانی دارای ارزشند که در راه توده ها گام بردارند. دومین کنگره حزب بما آموخت که تنها راه کسب یک حرمت واقعی در جامعه ابراز صمیمیت در خدمت به آرمان های توده مردم، به آرمان های حزب توده ایرانست.

چنین بود درس های گرانمای دومین کنگره حزب

چنین بود تحلیل مختصری از جریان دومین کنگره حزب توده ایران.

۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۲۷